

СТУДЕНТ БИЗНИС ИНКУБАТОР**STUDENT BUSINESS INCUBATOR****Радмила Стојановић¹**Економски факултет у Суботици, Универзитет у Новом Саду,
Република Србија**Петер Хармат²**Економски факултет у Суботици, Универзитет у Новом Саду,
Република Србија

Сажетак: Сам термин инкубација подразумева обезбеђење услова неопходних за отпочињање нових послова и стварање пословних идеја. Оснивање и функционисање бизнис инкубатора на факултетима у Републици Србији, посебно у сфери менаџмента, треба да буде приоритет образовања у будућности, као што је то у најразвијенијим деловима света. Коришћени су Студент бизнис инкубатори у Сједињеним Америчким Државама и Великој Британији, као добри примери за оснивање и унапређење Студент бизнис инкубатора на факултетима у Републици Србији. Циљ овог подухвата је давање подршке младим, образованим, амбициозним и вредним студентима да развију предузетничко размишљање и да започну и развију сопствени бизнис у контролисаним условима, који се у овом случају односе на предузеће у оквиру Студент бизнис инкубатора. Знања која стичу на предавањима била би директно адаптирана и примењена у пракси. Резултати су вишеструки. Пре свега студенти су више мотивисани и спремни да раде и уче, јер виде корист од тога у будућности. Студенти већ у току студија стичу практична знања, раде у реалном пословном окружењу, суочавају се са захтевима тржишта, доносе пословне одлуке, руководе тимом и сл. С друге стране, привреда добија већ формиране људе који су и теоријски и практично потковани за даљи професионални развој.

Кључне речи: *poslovni inkubator, preduzetništvo, edukacija i trening, student*

Abstract: *The term of incubation means providing the necessary conditions for the initiation of new businesses and creating business ideas. The establishment and functioning of business incubators at faculties in Serbia, especially in the field of management, should be a priority of education in future, like it is in the more developed part of the world. The benchmarking of the student business incubators in the United States and Great Britain as good examples for observation, supports improvement of incubator faculties in Serbia. The aim of venture is to support young, educated, ambitious and hardworking students to develop an entrepreneurial thinking and to start and develop their own business in the controlled conditions, which in this case are related to the enterprise within the student business incubator. The knowledge gained in lectures would be directly adapted and implemented in the practice. Results are manifold. First of all, students are more motivated and willing to work and learn, because they see the benefit of it in the future. The students during their studies acquire practical knowledge, working in real business environment, faced with the market*

¹ rstojanovic@ef.uns.ac.rs

² harmatp@ef.uns.ac.rs

requirements, make business decisions, manage team and etc. Meantime, the economy gets already formed people who have theoretical and practical experience.

Key words: *business incubator, entrepreneurship, education and training, students*

УВОД

Искуства из целог света показују да Бизнис инкубатори могу да допринесу развоју локалне привреде. Глобална економија се све више ослања на технолошке иновације као покретач развоја. Развојни модели предлажу бизнис и технолошке инкубаторе као један од најуспешнијих метода за подршку иновацијама и претварању иновација у реалан пословни подухват. „Инкубатори постају предузетничке школе будућности“ (Gaunor, 2003, 20).

Процес инкубације, било да се ради кроз пред-инкубаторе, инкубаторе или научне паркове, има за циљ да подржи формирање и развој нових технологија новооснованих предузећа, омогуће опстанак и развој „станара“ (у случају Студент бизнис инкубатора станари су студенти), (David A. Kirby, 2004).

Бизнис инкубатори обезбеђују канцеларијски простор, инфраструктуру, услуге везане за пословање и подршку за „старт-ап“ предузећа. Посебно су атрактивни у земљама у транзицији, јер би они могли да помогну у послу, првенствено удруживањем, али и смањењем фиксних трошкова пословања. Као хипотеза поставља се могућност развоја оваквих предузећа у оквиру универзитета у Србији, а на основу добрих примера функционисања Студент бизнис инкубатора у свету. Посебно би требало обратити пажњу на то да се са развојем оваквих предузећа почне у оквиру Департамента за менаџмент студија који се састоји од компететних људи који имају потенцијал и научно искуство у овој области. Циљ рада је да укаже на могућности и да да подршку за иновативну и предузетничку едукацију.

Студент бизнис инкубатори би требали да покрену младе људе да развијају предузетничку свест и да покушају да иницијалну замисао претворе у реалан пословни подухват у контролисаним условима пословања. Знања стечена на факултету би била директно адаптирана и примењена у пракси. То би мотивисало студенте на даљи труд и залагање на студијама са сталним креативним предузетничким и менаџерским размишљањима. Доказ за ово је чињеница да ако кандидат – студент види себе као неког чије идеје иду у корак са трендовима или чак испред њих и да студент има подршку, имаће жељу да стекне неопходна додатна знања, а то би управо могла бити мотивација за даље студирање и рад. Њихова мотивација се може манифестовати у спремности да реализују

пословни подухват који су замислили, а у међувремену да обезбеде себи али и колегама са студија радно место.

1. МОДЕЛ СТУДЕНТ БИЗНИС ИНКУБАТОРА ПРИЛАГОЂЕНОГ ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У СРБИЈИ

Процес почиње тренингом и консалтингом. Процес успостављања пословних субјеката не значи да ће потенцијални предузетник моћи одмах да продаје своје производе или да пружа услуге. Неопходно је прво да се предузетници обуче и консултују о томе како да развију своју идеју што треба да им помогне да открију све аспекте пословне иновације. Они треба да науче фазе које морају да прођу од тренутка када се родила идеја, кроз фазе истраживања и развоја, производње и маркетинга, па све до финалне фазе.

Млади предузетници су често преокупирани идејом и не виде проблеме који се могу јавити. Ти проблеми су најчешће везани за организацију и управљање. Не посвећују довољно пажње овим аспектима све док се не суоче са њима. Често су то значајне препреке које могу да обесхрабре предузетнике, у овом случају студенте предузетнике који су тек закорачили у пословни свет. Уколико свој пословни подухват започињу у оквиру инкубатора, млади предузетници - пилот станари би избегли ове замке. Њима би помоћ била обезбеђена од стране професора који имају искуство и знање на завидном нивоу. Ово је посебно важно у компликованим и незгодним ситуацијама које млади предузетник није могао да предвиди на почетку. Уводни процес са образовног становишта би био организован у виду промотивних уводних седница или састанака са потенцијалним будућим студентима – станарима инкубатора у сврху консалтинга и упознавања са студентским инкубаторима и предузетништвом. То би било корисно за будуће кандидате како би се проверило, односно проценило да ли њихова идеја има потенцијал. Управо то би био први корак ка реализацији њихових идеја или укидања планираних пројеката. Постојећи простор факултета као и радна платформа би била званична инфраструктура Студент бизнис инкубатора.

Студент бизнис инкубатор би обухватао мноштво образовних функција. Неке од њих су:

- мотивација и образовање студената који су заинтересовани за предузетништво;
- побољшавање шанси за постизање успеха у предузетништву;

- помоћ студентима приликом отварања и развоја предузећа и при том охрабривање ученика да предузму иницијативу и препознају се као предузетници.
Док даље, у другој фази активности обхватају:
- пружање подршке студентима да започну и развију сопствени бизнис и
- креирање образованих младих предузетника, што је и стварни облик трансфера знања и технологија са универзитета у привреду.

2. ФАЗЕ ОБРАЗОВАЊА И РАДА СА СТАНАРИМА СТУДЕНТ БИЗНИС ИНКУБАТОРА

Прелиминарно, прва фаза би била заснована на виртуелној инкубацији у оквиру „Академије предузетништва“. Ова фаза би обухватала предавања, семинаре, групне и индивидуалне радионице које би држали професори и тренери који су овлашћени да едукују младе предузетнике. Такође њихов задатак би био да инспиришу и воде студенте на путу од предузетничке идеје, преко креирања бизнис плана, па до саме реализације.

Следећа фаза инкубације односи се на пружање техничке подршке за студенте да оснују и региструју свој пословни подухват у релевантној правној форми. Постоји могућност да уђу под окриље већ постојеће компаније која је основана од стране домаћих факултета. Инфраструктурне потребе старт-ап компанија се у основи разликују у зависности од делатности којом би се бавиле. Већина студената користи средства модерне комуникације и имају своју рачунарску опрему. Факултет може да испуни неке почетне захтеве који се тичу инфраструктуре, као што је простор за презентацију, учионице опремљене видео бимом, приступом интернету, као и осталом опремом неопходном за обављање посла. Поред наведеног подразумевају се и савети универзитетског кадра, па чак и екстерних сарадника који могу да се укључе у обуку, изградња односа са потенцијалним будућим пословним партнерима и сл. Приступ универзитетским лабораторијама, као и другим факултетима би се могао обезбедити без високих трошкова. У случају неких активности везаних за заједницу, место на интерном тржишту би било доступно, а то опет не изискује нове трошкове за факултет, али даје велики потенцијал за реализацију нових пословних подухвата, али и унапређење постојећих у оквиру инкубатора.

3. СТУДЕНТ БИЗНИС ИНКУБАТОРИ У СВЕТУ

3.1. Мисури Универзитет (Missouri University of Science and Technology)

Студент Бизнис инкубатор Универзитета Мисури је један од најбољих примера у свету. Основан је и под управом је Канцеларије за трансфер технологије и економски развој Универзитета за науку и технологију познатог као Мисури С&Т (Missouri S&T). Циљ овог Студент бизнис инкубатора је пружање подршке, услуга и обезбеђивање ресурса за студентске пословне подухвате.

За оне студенте који се одреде и узму учешће у инкубатору постоје бројне предности. Широка лепеза услуга обухвата професионалну помоћ која се односи на неке опште услуге везане за бизнис, али и специфичну пословну помоћ прилагођену специфичним потребама сваког „станара“. Студент Бизнис инкубатор обезбеђује (www.ecadevo.mst.edu):

- радни простор и простор за састанке,
- професионалну мејл адресу,
- одличан приступ интернету (велика брзина приступа),
- водич корак по корак за оснивање успешног бизниса (Како бити успешан?),
- помоћ за развој одрживог пословног модела,
- помоћ око питања интелектуалне својине,
- повезивање са потенцијалним купцима/корисницима,
- повезивање са стратешким партнерима,
- умрежавање „станара“ Студент бизнис инкубатора,
- маркетинг услуге,
- рачуноводствене услуге,
- олакшан приступ кредитима банака,
- приступ специјализованим некомерцијалним кредитним средствима, као и гаранције за кредите и сл.

Ово је само један од бројних примера у свету на основу ког се може креирати модел развоја Студент бизнис инкубатора на универзитетима у Републици Србији.

3.2. Сареј Универзитет у Гилфорду, Велика Британија (University of Surrey, Guilford, Great Britain)

Још један добар пример Студент бизнис инкубатора налази се на Сареј Универзитету у Гилфорду у Великој Британији. Универзитет има веома дугу традицију за промовисање иновација и нових пословних подухвата. 1986. године у оквиру Универзитета основан је Научни парк (The Surrey Research Park) у који је уложено 70 милиона £ у ком се налази и инкубатор (Surrey Technology Center). У оквиру инкубатора смештено је око 110 предузећа различите величине и фаза развоја (www.surrey-research-park.com).

Парк је значајно допринео економском развоју региона путем трансфера економије и подстицања иновације. „Предузећа станари“ имају преко 2500 запослених. Предузећима станарима је обезбеђена помоћ и подршка да формулишу бизнис план, да изграде предузетнички тим, идентификују клијенте, да пронађу тржиште и сл. Путем инкубатора студенти, потенцијални предузетници односно станари се образују за предузетништво кроз програм акционог учења. Програм обухвата учење кроз реалне животне проблеме и усвајање предузетничких принципа (Kirby, 2003.) Оно што је различито у односу на традиционални образовни концепт јесте да не постоји формални наставни план и програм, него је учење прилагођено потребама појединаца који се упусте у предузетнички подухват и који се суочавају са реалним проблемима у пословном свету, а не са само „идеалним“ ситуацијама које уче из уџбеника. У том процесу ментори (професори) постају не само преносиоци информација, као што је то случај са класичним предавачима, него постају они који воде студенте кроз учење у њиховим предузетничким подухватима и суочава их са изазовима са којима се сусрећу на свом развојном путу предузетника (Doyle, O'Neill, 2001.)

Сареј Универзитет је развио цео процес инкубације. Од пре-инкубатора, преко инкубатора до Нучног парка. Студентима је омогућено да уче о предузетништву у учиноцама и да то примене у оквиру пре-инкубатора, инкубатора или Научног парка. Нпр. Студенти МБА (Master of Business Administration) о предузетништву уче у учионицама, али имају могућност да раде са предузетницима у оквиру инкубатора као консултанти или да развијају своје бизнис планове, али и да постану део постојећег предузетничког тима.

У питању је мало другачији модел развоја инкубатора у односу на Мисури Универзитет, али комбинацијом најбољег од оба може да се креира адекватан модел за инкубаторе на универзитетима у Србији.

4. СТУДЕНТ БИЗНИС ИНКУБАТОРИ НА УНИВЕРЗИТЕТИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Студент бизнис инкубатори у Србији су веома мало заступљени. Углавном се ради о класичним пословним инкубаторима са малим модификацијама. Међутим један од добрих примера се налази у Београду. Ради се о Бизнис инкубатору техничких факултета који је успостављен партнерством четири техничка факултета Универзитета у Београду, а то су Грађевински, Машински, Електротехнички и Технолошко-металуршки факултет и општине Палилула. Разлози оснивања су вишеструки, пре свега се ради о подршци студентима за започињање и развој сопственог бизниса, а самим тим спречавање одлива мозга, али и стварање критичне масе добро обучених младих образованих предузетника који могу, на дужи рок да створе потпуно ново привредно језгро. Још један битан разлог јесте стварање услова за директну комерцијализацију резултата научноистраживачког рада професора и асистената факултета и трансфера знања и технологија (Грковић, Ковачевић, Седмак, Недељковић, 2005.).

Неки од најзначајнијих резултата Бизнис инкубатора техничких факултета су ти да је 600 студената прошло обуку на тему започињања сопственог бизниса, 280 младих је ангажовано у инкубатору и фирмама-станарима, 47 малих предузећа су чланови инкубатора, развијено је 33 иновације, пријављено је 9 патената, развијен је један сервисни центар који обухвата сет правних, књиговодствених и услуга пословног планирања и успостављен је један пројектни центар (www.bitf.rs).

Циљеви Бизнис инкубатора техничких факултета су: стварање инструмената за подршку младим, технички образованим људима да започну и развију сопствени бизнис, при чему им је обезбеђена подршка у почетној фази развоја бизниса покривајући део трошкова, изнајмљивање канцеларијског и истраживачког простора, технолошке и телекомуникационе инфраструктуре, административне помоћи и пословно саветовање, затим стварање услова за директну комерцијализацију резултата научно истраживачког рада професора и сарадника факултета кроз оснивање сопствених бизниса, као и стварање нових малих и средњих предузећа у области високе технологије.

5. ПОТЕНЦИЈАЛ РАЗВОЈА СТУДЕНТ БИЗНИС ИНКУБАТОРА НА ЕКОНОМСКОМ ФАКУЛТЕТУ У СУБОТИЦИ

Идеја о развоју Студент бизнис инкубатора на Економском факултету у Суботици јавила се као одговор на потребу да се уведе активно учење и да се традиционални начин студирања модернизује и комбинује са савременим методама учења. Замисао је да се класична предавања комбинују са праксом, односно да студенти могу директно да примене оно што су научили у реалним пословним ситуацијама, али у контролисаним условима.

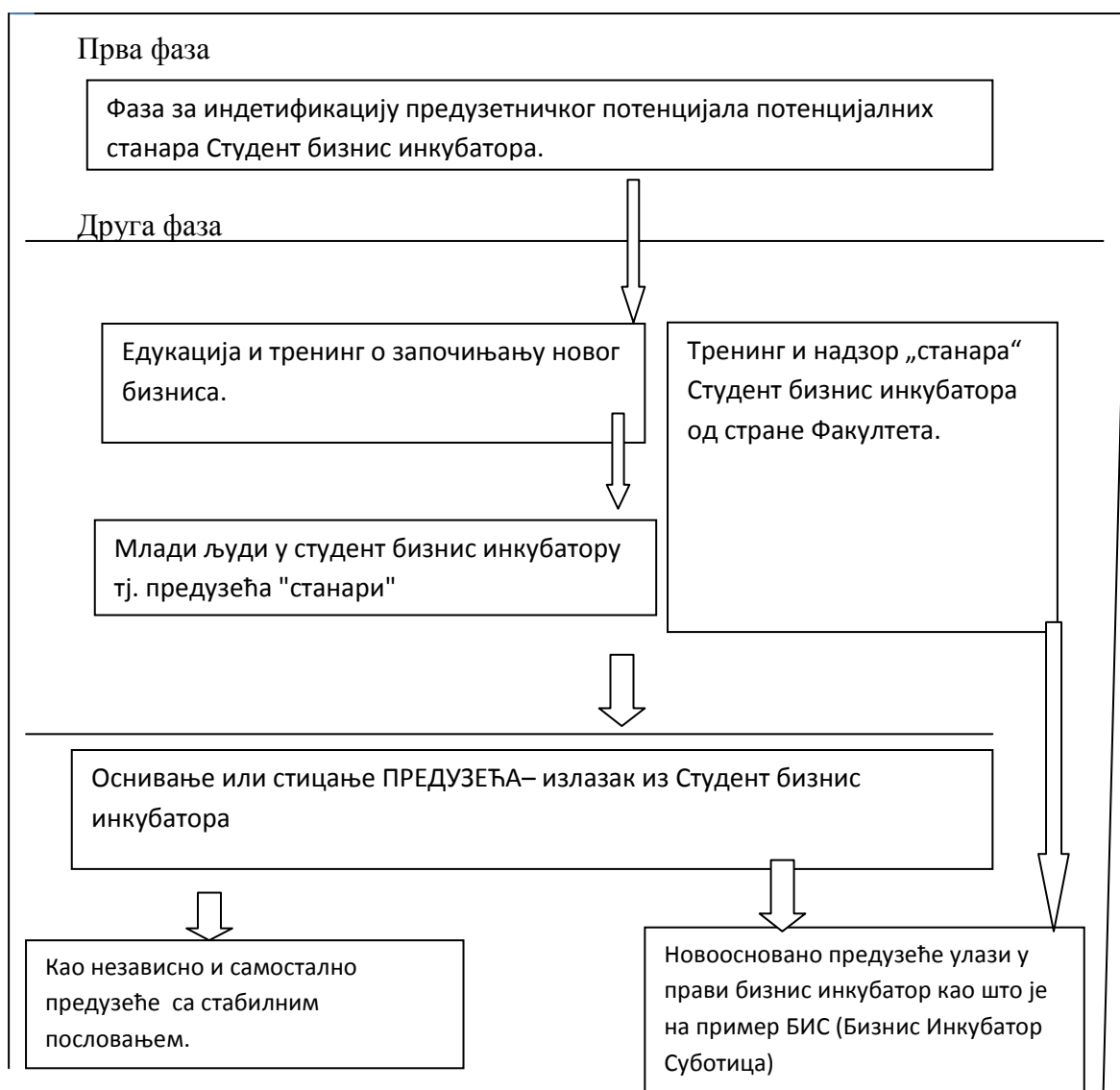
На Економском факултету у Суботици постоји 8 различитих смерова као што су Пословни информациони системи, Финансије, Рачуноводство и ревизија, Агроекономија и агробизнис, Европска економија и бизнис, Трговина, Маркетинг, између осталог и смер Менаџмент који би требао да буде база студент бизнис инкубатора, с обзиром на то да се на овом департману налазе компетентни професори који се баве организацијом, предузетништвом, људским ресурсима и сл. С обзиром на то да имају богато искуство и у предавању, али и у привреди могли би да буду одлични ментори студентима у оквиру Студент бизнис инкубатора, али и носиоци подухвата који би могао да да вишеструке позитивне резултате када је у питању високо образовање у Србији, али и у региону, посебно када су у питању економски факултети.

У почетној фази развоја фокус треба да буде на консалтинг. У наредним фазама развоја студенти би поред консалтинга могли да се одреде и за реализацију предузетничког подухвата, што је и приказано на слици 1. С обзиром на широку лепезу усмерења, у оквиру Факултета би могао да се формира Студент бизнис инкубатор у ком један број студената може да се одреде за консалтинг, а други да се одреде за покретање сопственог бизниса. И у једном и у другом случају би био спроведен процес селекције студената, а они који уђу у инкубатор би били под менторством професора са Факултета.

Када је у питању консалтинг, студенти који немају предузетнички дух, али су креативни, вредни, посвећени и теоријски добро "потковани" могу да нађу своје место у Студент бизнис инкубатору. Ови студенти би били консултант компанијама које се обрате Факултету за помоћ. Консалтинг тим би се састојао од студената са различитих смерова, а као надзорни орган рада консалтинг тима били би професори који би комуницирали са привредом и проблеме прилагођавали студентима у облику студије

случаја. Разним методама, као што је нпр. дискусија студената консултаната, би се долазило до предлога решења, а под менторством професора би се модификовали према потребама клијената. Студентима би се пружала могућност и презентације решења пред људима из привреде у виду директне комуникације. Ово би могло да допринесе остваривању мреже контаката како за Факултет тако и за студенте који ће након завршетка студија тражити посао, а ово ће бити одлична референца. Такође ти студенти и касније могу остати у контакту са инкубатором као екстерни сарадници.

Слика 1.: Фазе едукације и рада Студент бизнис инкубатора

Када је у питању предузетништво, на слици 1 приказане су фазе едукације и рада Студент бизнис инкубатора. Након процеса инкубације у оквиру студент бизнис инкубатора, станари, у овом случају студенти предузетници могу да се упусте у нове пословне изазове. Један од тих изазова је да студент предузетник може да покрене и оствари сарадњу са привредним субјектима, што би могло да допринесе даљем професионалном развоју младог предузетника (погледати слику 1).

Студенти консултанци су неопходни студентима предузетницима, а и студенти предузетници су потребни студентима консултантима ради континуираног учења и развоја што ствара услов за стварање сооworking платформе студената, што ће бити предмет неког од наредних истраживања.

ЗАКЉУЧАК

У раду је приказана идеја о оснивању Студент бизнис инкубатора на Економском факултету с циљем да студенти поред теорије стичу практичне вештине и искуства из области којом се баве. Овај подухват би допринео томе да се студенти пређу са пасивног на активно учење.

Предности оснивања Студент бизнис инкубатора су вишеструке. Пре свега мотивација студената да уче и буду посвећени, јер ће један од критеријума пријема у инкубатор бити резултати рада на студијама и просек. Затим побољшање имиџа Факултета, што би требало да допринесе повећању броја заинтересованих постојећих, али и потенцијалних студената. Користи од овога имаће и послодавци, јер ће запошљавати младе који су обучени и спремни за напредовање и развој сопствене професионалне каријере. Ово су само неке од предности, којих је далеко више.

Студенти ће бити оспособљени да покрену и воде свој бизнис. Затим да се са њиховим знањима која су већ поткрепљена практичним искуствима брзо уклопе у пословни свет, обезбеђујући себи, али и другима радно место. С друге стране они студенти који немају амбицију за покретање сопственог бизниса и желе да се запосле у већ постојећу компанију, такође могу да искористе своје искуство и знања стечена у Студент бизнис инкубатору. Такви кадрови могу значајно да допринесу компанијама, посебно у погледу смањења издатака за обуку кадрова. Имајући у виду податак да је у српским компанијама проценат годишњих трошкова обуке запослених на врло скромном нивоу 2,68% (Извештај CRANET

истраживања 2015, 20. стр.), спровођењем идејног пројекта о Студент бизнис инкубатору трошкови обуке не би требало да се повећавају, а у неким случајевима би могли чак и бити смањени.

ЛИТЕРАТУРА

1. Albert, P., and Gaynor L. (2003), National Contexts, Incubator Families and Trends in Incubation – Views from Four Countries. Paper presented at the 48th ICSB World Conference, Belfast.
2. Даниловић – Грковић Г., Ковачевић Б., Седмак А., Недељковић М., (2005), Успостављање бизнис инкубатора техничких факултета у Београду, Телекомуникациони форум ТЕЛФОР (XIII), 22-24.11., Београд
3. Doyle, B., and V.V.O'Neill (2001), *Mentoring Entrepreneurs: Shared Wisdom from Experience*. Cork: Oak Tree Press.
4. Kirby, D.A. (2003) "Entrepreneurship Education: Can Business Schools meet the challenge?" In Genesca, E., D.Urbano, J.L.Capelleras, C.Guallarte and J.Verges (Eds), *Entrepreneurship: Homage to Professor J.M.Veciana Verges*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
5. Kirby D. (2004), Entrepreneurship Education and Incubators: Pre – incubators, Incubators and Science Parks as Enterprise laboratories. Paper presented at the 14th Annual IntEnt Conference, Italy.
6. Пракса управљања људским ресурсима у Србији – 2014/2015., Извештај Cranet истраживања, Суботица 2015. године. www.ef.uns.ac.rs/cranet/index/html (месец приступа септембар, 2015. године)
7. www.bitf.rs/cms/item/about/sr.html (месец приступа септембар, 2015. године)
8. www.surrey-research-park.com (месец приступа септембар, 2015. године)
9. www.ecadevo.mst.edu (месец приступа септембар, 2015. године)

Рад је примљен: 25.09.2015.

Рад је прихваћен за штампање: 26.11.2015.